
Ігор Чернопол

**БЛУКАЮЧИ МЕТРОПОЛІ.
ІСТОРІОГРАФІЯ КАНАДИ
У СВІТЛІ ТЕЗИ ПРО ФРОНТИР**

«Вразив мене перехід із Штатів у Канаду. Спочатку здається, що знову опинився в Європі, потім думаєш, що знаходишся в явно регресуючій країні, яка занепадає. Тут бачиш, як необхідний для швидкого розвитку нової країни гарячково-підприємливий дух американців ... За десять років ця сонна Канада дозріє до анексії ... І скільки б не опиралися, економічна необхідність проникнення духу янки зробить свою справу і знищить цю сміхотворну пограничну лінію...»

Фрідріх Енгельс

Під час Світової Колумбової вистави в Чикаго 1893р. на з'їзді Американської історичної асоціації тридцятидволітній асистент Вісконсинського університету Фредерик Джексон Тернер виступив з доповіддю «Значення фронтиру в історії США» (*The Significance of Frontier in American History*). Історик стверджував, що американське суспільство передовсім сформували відкриті фронтири Дикого Заходу і саме Дикий Захід забезпечив державі демократичні принципи функціонування та розвинув американський індивідуалізм. Як дефініював поняття фронтиру Рей Аллен Біллінгтон, це «географічний регіон, прилеглий до незаселених регіонів континенту, де низький коефіцієнт заселеності та незвичайно багаті натуральні ресурси, досі неексплуатовані, дають малозабезпеченим винятковий шанс покращити своє соціальне та економічне становище»¹. Невдовзі цей невеликий текст Ф.Тернера спричинив безпрецедентну за тривалістю й за гостротою дискусію, яка не закінчилася й досі. Крім істориків, у полеміці брали участь антропологи, археологи, географи, геологи, демографи, екологи, етнографи, етнологи, кліматологи, лінгвісти, психологи, соціологи, філософи. Майже кожний американський коледж або університет пропонував «фронтир-студії» до 1960р., або, словами Річарда Гюфштадтера, в той час американський історичний цех трансформувався «в одне велике товариство імені Тернера» (*one large Turner-verein*)².

¹ William W. Savage, Stephen Thompson, „The Comparative Study of the Frontier: An Introduction”, *The Frontier: Comparative Studies*, vol.2 (Norman, 1977), p.6.

² Richard Hofstadter, *The Progressive Historians. Turner, Beard, Parrington* (New York, 1970), p.83.

Відчутним був вплив Тернера також у галузі порівняльної історії. Завдання цієї статті – проаналізувати вплив Ф. Тернера на канадську історіографію³.

Історія

Термін «Канада» – іспанського походження; коли 1534 р. французький мореплавець Жак Картьє вперше вступив у контакт з індіанцями Ньюфаундленда, вони привітали його по-іспанському «*aca nada*», що означає «тут нічого немає»⁴. Відтак терміни Канада та Нова Франція вживалися як синоніми, означаючи не лише землі первісних французьких колоній у басейні річки св. Лаврентія, а й Луїзіани в басейні Міссісіпі (проданої Наполеоном Бонапартом урядові США 1803р.).

На відміну від британських колоній, територія французьких колоніальних землеволодінь заселялася набагато повільніше. У середині XVIII ст. населення Канади становило бл. 70 тис. осіб, тоді як населення британської Америки – 1 млн. 250 тис. осіб. Тож оскільки французи переселялися до Нового Світу неохоче, роль французького уряду у процесі колонізації набагато істотніша, ніж британського. До того ж, на відміну від США, перші переселенці не виявляли особливого потягу до землеробства і повністю залежали від постачання з метрополії. Інша істотна відмінність полягає в тому, що в Америці французи набагато частіше перебували в різних формах васальної залежності від своїх сеньйорів, ніж британці. У XVII ст. Нову Францію охопив торговий бум, пов'язаний з експортом до метрополії хутра бобра (в метрополії якраз була мода на хутряні шапки). Відносини французів з місцевим населенням були набагато кращі, ніж у британців. Відтак з'явилися численні ярмарки, на яких індіанці збували хутро впольованих ними тварин, отримуючи взамін доти невідомі їм залізні вироби, вогнепальну

³ Текст продовжує серію публікацій про порівняльний підхід до тези Тернера: І. Чорновол, «Дикий Захід» і «Дике Поле»: Україна в світлі тези Тернера», *Критика*, №6 (2006), с.26-28; він же, «Середньовічні фронтири та модерні кордони», *Критика*, №10 (2006), с.9-12; він же, «Фронтири Росії», *Критика*, №6 (2007), с.17-21; він же, «Географія фронтиру та її піонери», *Критика*, №7-8 (2008), с.27-30; він же, «З історії історичної науки в США: історіографія Латинської Америки і «теза Болтона», *Історіографічні дослідження в Україні*, вип. 19 (2008), с.132-157; він же, «Середні Віки у світлі Тернерової тези про фронтір», *Дрогобицький краєзнавчий збірник*, вип. 13 (2009), с.203-216; він же, «Теорія компаративних фронтірів», *Регіональна історія України*, вип.3 (2009), с.41-66; він же, «Історіографія Австралії у світлі тези Тернера», *Регіональна історія України*, вип.4 (2010), с.239-248; він же, «Дискурс колонізації в українській історіографії у світлі теорії фронтіру», *Історія – ментальність – ідентичність*, Т.IV: *Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в XIX – першій половині XX століття* (Львів, 2011), с.151-164; він же, «Фредерик Джексон Тернер і концепція фронтіру», *Регіональна історія України*, вип. 5 (2011), с. 77-100.

⁴ David Weber, *The Spanish Frontier in North America* (New Haven and London: Yale University Press, 1992), p.3, 6.

зброю та алкоголь. Авангард канадського фронтіру в той час становили кур'єри де буа (*coureur de bois*, у дослівному перекладі – «лісові люди») – спритні перекупники хутра. Відважуючись на далекі подорожі в пошуках товару, кур'єри де буа відкривали нові землі, налагоджували приязні стосунки з індіанськими племенами, а водночас сприяли розширенню кордонів Нової Франції. Щоправда, 1681р. французький уряд заборонив їхній промисел, відтак поняття кур'єр де буа набуло пейоративного відтінку; термін знову відродився в ХХ ст., коли став одним з найважливіших символів фронтіру Канади. Торгівля з європейцями трансформувала індіанський соціум назавжди.

Боротьба індіанських підданих французького та британського монархів за мисливські угіддя, як і суперечності метрополій, поступово втягували Нову Францію у конфлікт з британськими колоніями Північної Америки. Наслідком була війна 1754-1763рр., яка завершилася поразкою Франції і переходом сучасних земель Канадської держави під владу монархів Великобританії⁵.

Після перемоги американської революції 1783р. із США до Канади мігрували десятки тисяч лоялістів. Це, а також вплив мігрантів з різних європейських країн, особливо наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., сприяло розвитку сільського господарства. Все ж у процесі колонізації провідну роль відігравала держава й надалі. Канадському Заходу не притаманна ескалація насильства, «диким» він не був ніколи⁶. Прикметно, що улюбленим національним символом канадців є заснована 1870р. Королівська кінна поліція (тепер – еквівалент ФБР США). Канада залишається єдиною країною, де поліція стала національним символом⁷.

Кордон між США та Канадою встановлено 1818р. по 49 паралелі. 1867р. Канада отримала від метрополії самостійність та стала домініоном Великобританії. З того часу колишні колоніальні адміністративні центри переросли в квітучі метрополії, вирости нові міста, уряд доклав чимало зусиль для заселення західних земель, а в другій половині ХХ ст. Канада перетворилася в одну з найбільших економічних і політичних потуг світу. Попри це, Канада залишається однією з найменш заселених країн: 90% населення сконцентровано вздовж кор-

⁵ William John Eccles, *The Canadian Frontier, 1534-1760* (Albuquerque, 1983, 1-st ed. – 1969, *Histories of the American Frontier*, ed. by R. Billington, H. Lamar).

⁶ Richard Slatta, *Cowboys of the Americas* (New Haven and London: Yale University Press, 1990), p.51-54. Параграф “Canadian Cowboys”; David H. Breen, “The Turner Thesis and the Canadian West: A Closer Look at the Ranching Frontier”, *Essays on Western History in Honour of Lewis Gwynne Thomas*, ed. Lewis H. Thomas (Edmonton: University of Alberta Press, 1976), p.147-159.

⁷ Marian C. McKenna, “Above the Blue Line. Policing the Frontier in the Canadian and American West, 1870-1900”, *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on Regional History of the Forty-Ninth Parallel* (Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2006), p.81-106.

дону США. Тому Канада – єдина з розвинутих семи світових держав, яка сприяє планомірній міграції. 2006р. канадське громадянство прийняло 260 тис. осіб.

Історіографія

Темою докторської дисертації Ф.Тернера була індіанська торгівля хутром у Вісконсині⁸. Оскільки це локальна історія регіону Великих Озер, вчений торкнувся як історії США, так і Канади. До того ж освоєна французькими колоністами Канада 1763р. перейшла під владу Великобританії, тому до американської революції 1775-1783 р. увесь простір Північної Америки до мексиканських кордонів управлявся з одного центру. Тож саме Ф.Тернер став фундатором застосування своєї тези про фронтір до Канади; мимоволі, щоправда, та за два роки до її проголошення. А 1896р. пенсільванський місячник «The Chautauguan» опублікував невеличкий нарис політичної історії Нової Франції його пера «The Rise and Fall of New France»⁹.

А взагалі завдяки близькості обох країн проблема доцільності застосування ідей Тернера до історії Канади не викликала сумніву. Відтак канадські історики з ентузіазмом адаптували тезу Ф.Тернера у міжвоєнний період, що викликало перехід від британської школи канадської історіографії з її наголосом на політичній історії до екологічної (*environmentalist*) школи з акцентом на соціальній історії. Слідом за Ф.Тернером Альфред Берт¹⁰, Артур Сільвер Мортон (1870-1945)¹¹, преподобний Едмунд Генрі Олівер (1882-1935)¹², Волтер Сейдж (1888-1963)¹³ та інші писали про вирішальну роль середовища («лісу») у формуванні канадської демократії та нації. Згадані історики взагалі розглядали освоєння Заходу як один великий процес, незважаючи на державні кордони.

⁸ F.J.Turner, *The Character and Influence of the Indian Trade in Wisconsin. A Study of the Trading Post as an Institution* (John Hopkins University Studies in Historical and Political Science, 9 Series, XI-XII, 1891).

⁹ Fulmer Mood, "An Unfamiliar Essay by Frederick Jackson Turner", *Minnesota History*, 18 (1937), p.381-397; Gilman M. Ostrander, "Frederick Jackson Turner's Canadian Frontier Thesis", *Canadian Historical Review* 64, 4 (December, 1983), p.604-611.

¹⁰ Alfred L.Burt, "If Turner Looked at Canada, Australia, and New Zealand When He Wrote about the West", *The Frontier in Perspective*, ed. by Walker Wyman and Clifton B.Kroeber (Madison: University of Wisconsin Press, 1965, 1 edition – 1957), p.59-78.

¹¹ Arthur L.Morton, "The Significance of Site in the Settlement of the American and Canadian Wests", *Agricultural History*, 24 (1951), p.97-104. Доповідь на сесії Американського історичного товариства в Чикаго 29 грудня 1950р.; *The Encyclopedia of Saskatchewan*, http://esask.uregina.ca/entry/morton_arthur_silver_1870-1945.html

¹² Ibid., http://esask.uregina.ca/entry/oliver_edmund_h_1882-1935.html

¹³ Walter Sage, "Some Aspects of the Frontier in the Canadian History", *Canadian Historical Association Report*, 1928, p.62-72.

Артур Реджинальд Ловер (1889-1988) у статті «The Origins of Demoscrasy in Canada» (1930) сформулював помірковану версію канадського екологізму. Вчений вважав, що на протигау політичній демократії, яка завжди є наслідком політичних традицій, соціальна демократія може сформуватися на будь-якому фронтірі. Він уперше наголосив на відмінностях між Заходом США та Канади, а саме на довшому фронтірному досвіді США, сильнішому пов'язанні канадських колоній з метрополією, а відтак – на значно сильніших традиціях самоврядування в США на відміну від канадської форми централізованого парламентаризму.

Погляди А.Ловера поглибив Джордж Стенлі (1907-2002)¹⁴. Сконцентрувавши увагу на канадському Заході, Дж. Стенлі зауважив, що в цілому канадська колонізація розвивалась в правовому полі урядового контролю. Тому Західна Канада так не потерпала від фронтірного насильства, як «Дикий Захід» США. Відтак у вивченні проблеми розвитку демократії Канади вчений пропонував врахувати комплекс факторів, не лише наявність фронтіру. Він також вперше висловив думку, що теза Тернера в своєму оригінальному звучанні до історії Канади не надається¹⁵.

«Разом з тим ... взагалі канадські екологісти не наслідували сліпо жодної фронтірної догми та враховували не лише вплив середовища, а й а й інші фактори, – стверджував відомий інтерпретатор канадської історіографії в світлі тези Тернера Джеймс Моріс Керлес (1919-2009). – Як би там не було, в країні з міцними трансатлантичними зв'язками і довгим колоніальним минулим твердження про особливий північно-американський розвиток в ізоляції від світу не могли бути такими сильними, як у США. Та все ж, настільки це можливо, екологісти схилилися до погляду на історію Канади в загальному контексті північно-американського досвіду натиску на дикунство, щоб припустити, що важливі особливості канадського розвитку насправді народилися в лісі; іншими словами, що різноманітні «Заходи» були основним джерелом трансформаційної енергії та національного прогресу, в який вони втягували консервативний та експлуатаційний схід»¹⁶.

Водночас зародилася й третя течія, фундатором якої був Гарольд Інніс (1894-1952), автор монографії «The Fur Trade in Canada» (1923)¹⁷,

¹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/George_Stanley

¹⁵ George F. G. Stanley, “Western Canada and the Frontier Thesis,” *Canadian Historical Association Report*, 1940, p.104-114.

¹⁶ J.M.S.Careless, “Frontierism, Metropolitanism, and Canadian History”, *Canadian Historical Review*, vol.35 (1954), p.12; Morris Zaslow, “The Frontier Thesis in Recent Historiography”, *ibid.*, vol. 29, 2 (1948), p.153-167.

¹⁷ R.Douglas-Francis, “Turner versus Innis: Bridging the Gap”, *American Review of Canadian Studies*, vol. 33 (Winter 2003), http://findarticles.com/p/articles/mi_hb009/is_4_33/ai_n29061199/?tag=content;coll

а найвидатнішим представником – професор Університету Торонто Дональд Крейгтон (1902-1979)¹⁸, автор книг «The Commercial Empire of the St. Lawrence» (1937) та «Dominion of the North: A History of Canada» (1944). Дослідивши торгівлю хутром, Г.Інніс впровадив в канадську історіографію уявлення про основну роль метрополії в процесі освоєння канадських просторів та становленні канадського суспільства в цілому. Д.Крейгтон натомість, простеживши формування комунікаційної системи в Новій Франції в басейні річки св. Лаврентія, наголосив на визначальній ролі річкового басейну в інтеграції території Нової Франції. Відтак прихильників визначальної ролі європейських метрополій (Франції, а згодом Великобританії) стали називати *лаврентійською школою*. Іншими словами, лаврентисти уявляли історію своєї країни як процес імпорту, блукання та росту європейських метрополій на території Канади. Як зауважив Дж. Керлес, «можна говорити про постійну експансію чи фронтиру, чи про постійну експансію метрополії на фронтір. Що Вебб назвав «Віком Великого Фронтиру», з таким же успіхом можна б назвати «Віком Великої Метрополії», коли Західна Європа, розширяючи власні системи комунікацій та комерції, організувала навколо себе увесь світ»¹⁹.

Після 1940р. лаврентійська школа стала домінувати остаточно. В таборі лаврентистів опинився також А.Ловер, творчості якого метрополітарний підхід був притаманний і раніше. У праці «The Rise of Toronto, 1850-1890» (1947) він простежив формування Торонто як метрополії провінції Онтаріо. Вчений висловив думку, що, на відміну від США, ключовим поняттям історії Канади має бути поняття не фронтиру, а метрополії. А.Ловер також гостро критикував тезу Волтера Прескота Вебба про «Великий фронтір», аж до її повного заперечення²⁰. Та водночас А.Ловер до кінця свого життя так і не позбувся симпатій до дрібних власників фронтиру і антипатії – до плутократії метрополії.

Тож погляди про визначальну роль фронтиру в історії Канади було піддано ревізії. Лаврентійці немов би поставили концепцію Тернера з ніг на голову: вплив метрополії на фронтір був значно істотніший, ніж вплив фронтиру на організоване метрополією суспільство. Звернемо, однак, увагу на праці екологіста Делберта Кларка «The Social Development of Canada» (1942), «Church and Sect in Canada» (1948), «Movements of Political Protest in Canada, 1640-1840» (1959), «Developing Canadian Community» (1968), зрештою, й інших істориків, які і в післявоєнну добу дотримувалися тернеріанства у формі довоєнного екологізму.

¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Donald_Creighton

¹⁹ J.M.S.Careless, op. cit., p.18.

²⁰ Arthur R.M.Lower, “Professor Webb and “The Great Frontier Thesis”, *The New World Looks at Its History. Proceedings of the Second International Congress of Historians of the United States and Mexico*, ed. by Archibald Lewis and Thomas F. McGann (Austin: The University of Texas Press, 1963), p.142-154.

Найбільшого розмаху тенденція відмежування від тези про фронтир набула у 1970-і, про що свідчить виступ Рамсея Кука на Міжнародному з'їзді історичних наук у Москві 1970р.²¹ Представивши стан канадської історіографії і наголосивши на розбіжностях між фронтами США та Канади, цей учений висловлювався за остаточне усунення концепції Тернера з історії Канади.

Все ж канадська історіографія так і не позбулася дискурсу фронтир. 1987р. у своєму останньому значному тексті про фронтир Канади Дж. Керлес назвав себе послідовником Ф.Тернера, екологіста Д.Кларка та висловився за оперування водночас поняттями «фронтир» і «метрополія». Щоправда, вчений зауважував, що фронтир – не «директор» історії Канади, а наслідок експансії метрополії. Дж. Керлес дефініював канадський фронтир як «маргінальну зону, поширену на дике природне середовище суспільством, що експлуатує ґрунти або інші ресурси цього рудиментарного гінтерлянду, за допомогою яких периферія отримує власну новоявлену спільноту»²². Він запропонував таку періодизацію розвитку канадського фронтир:

1) період поверхової експлуатації природних ресурсів (*superficial extractive phase*), основною ознакою якого є відсутність гінтерлянду (це поняття Дж.Керлес уживав як синонім до поняття фронтир, щоб наголосити на його, так би мовити, «метрополійному» аспекті);

2) початкова фаза експлуатації (*committed extractive phase*), під час якої рибалки стали мешкати на узбережжі океану постійно, поява міст;

3) період активної експлуатації (*processing level*), включення гінтерлянду в сферу діяльності колоністів та трансформація фронтир у регіон²³.

Зрештою, як влучно зауважив Сеймур Мартин Ліпсет, дискусії між екологістами та лаврентистами варто пояснювати також амбівалентністю національної ідентичності канадців, а саме лояльністю до британської й французької спадщини та локальним патріотизмом. «Канада, – стверджував цей видатний американський соціолог, – позбавлена ідеології, але вона має міцну ідентичність». «Канадці схиляються до самоідентифікації не за поняттями їхньої національної історії й традицій, а за відношенням до тих, ким вони не є: американцями

²¹ Рамсей Кук, *Граница и метрополия: опыт Канады* (Москва: издательство “Наука”, Главная редакция восточной литературы, 1970). Це окрема відбитка доповіді на XII міжнародному конгресі історичних наук у Москві 16-23 серпня 1970р.; Robin W. Winks, “Frontiers, Canada,” Howard R. Lamar, ed., *The Reader's Encyclopedia of the American West* (New York, 1977), p.416-419.

²² J.M.S.Careless, *Frontier and Metropolis: Regions, Cities, and Identities in Canada before 1914* (The Donald G. Creighton lectures 1987, Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 1989), p.40. «It is a marginal area extended into natural wilds by a society engaged in acquiring and developing the soils or other resources of this rudimentary hinterland, through which process the margin gains its own newly emergent community».

²³ *Ibid.*, p.48.

[громадянами США – І.Ч.]. Канадці – найстаріші та найвпертіші світові не-американці. Без доторку антиамериканізму Канада, щонайменше, була б позбавлена сенсу існування»²⁴. Тому ідея фронтиру водночас притягувала та відштовхувала канадських істориків: притягувала – бо надавала їм сильний аргумент для національної незалежності супроти Великобританії, відштовхувала – бо водночас відбирила їм аргументи для маніфестації своєї «іншості» стосовно США.

Зараз на побутовому рівні у США поширені жарти на предмет північних сусідів як «молодших братів», мовляв, «ми вас все одно приєднаємо». За твердженнями сучасних американських соціологів, кордон США та Канади фігурує лише в психології канадців; носії побутової свідомості в США його не зауважують»²⁵. Зрештою, такі стереотипи притаманні і певній частині іноземних туристів. «Вразив мене перехід із Штатів у Канаду. Спочатку здається, що знову опинився в Європі, потім думаєш, що знаходишся в явно регресуючій країні, яка занепала. Тут бачиш, як необхідний для швидкого розвитку нової країни гарячково-підприємливий дух американців ... За десять років ця сонна Канада дозріє до анексії ... І скільки б не опиралися, економічна необхідність проникнення духу янки зробить свою справу і знищить цю сміхотворну пограничну лінію...» – писав Фрідріх Енгельс 1888р.²⁶ Хоч такі ревелюції рідко виходять на шпальти мас-медіа, саме їх наявністю треба пояснювати факт коректного утримання американських істориків від участі в дискусіях їхніх канадських колег на предмет фронтиру.

Тож що стосується істориків США, то здебільшого вони відігравали роль пасивних спостерігачів, іноді публікували огляди канадської історіографії²⁷ та залучали канадців до спільних дослідницьких проєктів. Зауважмо також, що фронтири Канади нерідко розглядалися у порівняльному контексті не лише історії США, а й Австралії,

²⁴ Seymour Martin Lipset, *Continental Divide. The Values and Institutions of the United States and Canada* (New York & London: Routledge, 1991), p.57, 53.

²⁵ John Herd Thompson, "Foreward", *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on Regional History of the Forty-Ninth Parallel*, (Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2006), p.XIX.

²⁶ Цит. за: Рамсей Кук, *Граница и метрополия: опыт Канады* (Москва, 1970), с.9.

²⁷ Paul K. Sharp, "Three Frontiers: Some Comparative Studies of Canadian, American, and Australian Settlement", *Pacific Historical Review*, no 4 (1955), p.369-378; Marvin W. Mikesell, "Comparative Studies in Frontier History", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol.50, no 1 (1960), p.62-74; Robin Winks, *The Myth of the American Frontier: Its Relevance to America, Canada, and Australia* (Leicester, Eng., 1971, Sir George Watson Lecture Delivered in the University of Leicester 21 January 1971); Richard Slatta, "Turner's Influence in Canada and Latin America", R.Slatta, *Comparing Cowboys and Frontiers* (Norman and London: University of Oklahoma Press, 1997), p.121-134; Donald Worster, "Two Faces West: The Development Myth in Canada and the United States", Highham C.L. and Robert Thacker, eds., *One West, Two Myths: A Comparative Reader* (Calgary AB: University of Calgary Press, 2004).

а ідейний багаж лаврентійської школи про блукаючі метрополії засвоїли також австралійські історики.

Варто зауважити, що окремі ентузіасти дослідження компаративних фронтирів у США були канадського походження. Так, піонер компаративного підходу до тези Тернера Ісайя Бовмен (1878-1950), довголітній президент Американського географічного товариства і Університету Джона Гопкінса в Балтиморі, народився в сім'ї селянина провінції Онтаріо. Інспірувавши грандіозне дослідження «піонерських зон» на рівні провідних географічних інституцій США, 1928р. І.Бовмен не забув й про наукові осередки своєї батьківщини²⁸. Як наслідок, протягом 1934-1940рр. з друку вийшло 8 з запланованих 9 томів серійного видання «Канадські фронтири поселень»²⁹. Так само зробив чудову кар'єру в США Джон Бартлет Бребнер (1895-1957). Народжений у Канаді, цей видатний історик займав ключові посади на історичному факультеті Колумбійського університету, де він працював з 1925р до смерті. Дж. Бребнер був великим ентузіастом пропаганди великобританської спадщини, його спеціалізацією були канадсько-американсько-британські відносини, він написав також загальну історію Канади та Великобританії. Йому належить і теза про «сіамських близнюків» Північної Америки. Пропагуючи «континентальний підхід до канадської історії» з 1931р., учений інспірував двадцятишеститомник «The Relations of Canada and the United States» (1936-1945) коштом Фондації Карнегі для миру в усьому світі (Carnegie Endowment for International Peace). Серію завершила книга Дж. Бребнера «North Atlantic Triangle» (1945), в якій він, маючи на увазі Великобританію, трансформував тезу про «сіамських близнюків» в концепцію «північно-атлантичного трикутника». На дуалізм ідентичності Дж. Бребнера вказує також титул його книги – «Переміщення американського та канадського народів» (1940)³⁰, яку він написав у співавторстві з американським істориком Маркусом Лі Хансеном.

Зараз дискусії між екологістами й лаврентистами припинилися; попри істотний опір, наратив фронтиру пустив глибоке коріння в Канаді. Останнім часом канадські історики дедалі більше прислухаються до запропонованих американською « новою західною школою » песимістичних образів фронтиру як зони геноциду аборигенів та екологічних катастроф. В одній з останніх публікацій американські та канадські історики продемонстрували схильність до єдиного

²⁸ І.Чорновол, «ЗУНР, Ісайя Бовмен та теорія фронтиру», *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип.18: *Західно-Українська народна республіка: до 90-річчя утворення* (Львів, 2009), с.618-625.

²⁹ *Canadian Frontiers of Settlement*, ed. by W.A.Macintosh and W.L.Joerg, vol.1-2, 4-9 (Toronto: The Macmillan Company of Canada Limited, 1934-1940).

³⁰ Marcus L. Hansen and John B. Brebner, *The Mingling of the Canadian and American Peoples*, vol. 1 (Toronto, 1940).

образу Дикого Заходу³¹. Ідея з'явилася під час конференції тихоокеанського відділу Американської історичної асоціації у Ванкувері 2001р. (себто на території Канади, що траплялося неодноразово й раніше). Дійсно, з точки зору географії регіон був один, а встановлюючи кордон по 49 паралелі, ані американські, ані канадські політики не мали елементарного уявлення про ландшафт тих земель. До того ж на противагу багатій історіографії американсько-мексиканського кордону, кордоном США та Канади фахівці не цікавилися. У багатьох аспектах розмежування історії двох сучасних держав до кінця XVIII ст. (принаймні) є штучним, провадить до інтелектуальної ізоляції та національної виключності. Така тенденція видається особливо плідною щодо історії доквілля та індіанських племен, які не зважали на державний кордон і в умовах останніх спалахів опору американським колонізаторам регулярно переходили в Канаду, бо канадська влада ставилася до них значно краще, ніж політики США³².

Отже, вперше концепцію фронтиру до Канади застосував сам Фредерик Джексон Тернер, хоч і зробив це несвідомо. Підхід Ф.Тернера у канадській історіографії набув популярності в Канаді в міжвоєнний період (школа екологів, згідно термінології Дж. Керлеса), водночас привернув увагу науковців до соціально-економічних відносин. Та водночас формувався альтернативний підхід, що наголошував на розбіжностях розвитку фронтів Канади та США (лаврентійська школа), який сягнув апогею в 1970-і роки. Лаврентисти наголошували на слабкості народної колонізації, провідній ролі держави в освоєнні просторів Канади та інтерпретували історію країни як процес формування національних метрополій на взір європейських. На обидві концепції істотний вплив справив канадський націоналізм.

Тепер дискусії між лаврентистами та екологівстами вщухли. Знову співпрацюючи із своїми колегами із США в галузі дослідження колонізації Заходу, канадський історичний цех у даний момент надає перевагу регіональному аспектові (століття тому успішно застосованому Ф.Тернером у його дисертації про торгівлю хутром у регіоні Великих Озер) над національним дискурсом. Треба сподіватися, що застосування такого підходу сприятиме формуванню нової американсько-канадської версії історії освоєння передовсім західних земель та акультурації індіанських племен.

³¹ *The Borderlands of the American and Canadian Wests. Essays on Regional History of the Forty-Ninth Parallel* (Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2006).

³² Roger L. Nichols, *Indians in the United States and Canada: a Comparative History* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1998).